

Rálátás az erődök felől
Kotor háromszögletű
óvárosára
(Fotó: Mayer Jácint)

König Frigyes

Erődrendszer a Kotori-öbölben

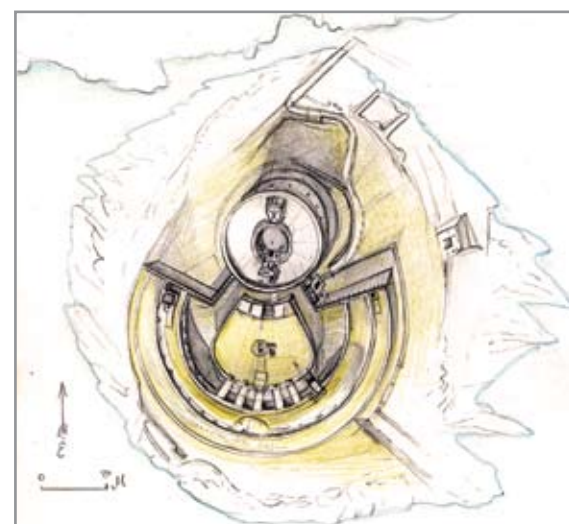
Kotor városa Montenegróban, a Kotori-öböl keleti zugában, az 1759 méter magas Lovcen-hegy tővében épült, Dalmácia, Hercegovina, Albánia és Montenegró találkozási pontjánál. Illír eredetű neve várat jelent. A fenséges tengeröböl partján fekvő háromszögletű várost és kikötőjét erős falak övezik, amelyek összeköttetésben vannak a merészen felszökő sziklákat megkoronázó falrendszerrel. Legmagasabb pontján a fellegrvár emelkedik. Erődrendszere a kelet felől jövő támadásoktól biztosította a települést, emellett kiváló megfigyelőhelyként is működött. Szűk, többnyire egyenes utcái egyes részeken meredek, rajtuk lépcsők vezetnek. A

kereszteződésekben terek vagy piacok találhatóak, házai kőből épültek, rendszerint két- vagy háromemeletesek. (A szerző rajzaival.)

jobbra

Tájékoztató tábla a városban
Kotor erődrendszeréről

Az Adria-tengermellék városai gyakran voltak ellenséges seregek és kalóztámadások célpontjai. A védett területeket falak vették körül, azok mögött fejlődött a település, szűk helyen összezsúfolva. Kotor is ilyen volt, az előtte lévő öböl bejárata is védőgátként szolgált. A Raska-folyó tengeri kijáratánál kialakult település a kivitelre és behozatalra berendezkedett kikötőjével egészen addig megőrizte kiemelkedő

szerepét, amíg a szárazföld belseje felé vezető utak el nem veszítették jelentőségüket. Történelmi forrásokban első ízben 168-ban a Római Birodalom Dalmatia provinciájának Ascrvium nevű városaként tűnik fel. Feltehetően már korábban is létezett település ezen a helyen. Justinianus császár erődítmény építkezéseiről 535-ből tesznek említést, amit a gótok kiűzése után rendelt el. A várost 840-ben a szaracénok fosztották ki. 1002-ben, az Első Bolgár Birodalom csapatainak megszállása idején jelentős károkat szenvedett, majd ezt követően Sámuel bolgár cár Szerbiának engedte át a várost. 1185-ben Nemjana István szerb nagyzsupán vette hatalmába, s bővítette annak erődítményeit. Mivel a település jelentősége Raguzával vetekedett, a magyar királyok és a Velencei Köztársaság is igyekezett befolyását kiterjeszteni rá.

Nagy Lajos király fontosnak tartotta Dalmácia visszaszerzését, és Genovával összefogva 1352-ben szövetséget kötött Velencével szemben. Az aquilejai patriarchát és Padovát is a maga oldalára állítva a magyar király a trevisói örgrófságban indított sikeres támadást. Velence a zárai béke (1358) értelmében lemondott dalmáciai birtokairól, s így az Adriai-tenger egész keleti partvidéke Zárától Buduáig – Cattaróval együtt – a Magyar Királyság fennhatósága alá került. A vetélkedés ezzel nem szűnt meg, a velenceiek megpróbálták visszaszerezni egykori érdekeltségeiket, de törekvéseik kudarcba fulladtak, és az 1381-ben kötött turini békében ismét lemondtak Dalmáciáról.

Nagy Lajos halála (1382) után, a trónöröklés miatti belviszály következtében pártharcok törtek ki, a magyar befolyás Dalmáciában csökkent. Az 1371-ben lezajlott csernomeni csatában az oszmánok legyőzték a szerbeket, s ezzel elkezdődött a Szerb Királyság szétesése. 1377-ben a magyar hűbérés boszniai bán, I. Tvrtko a „Szerbek és Bosznia királyává” koronáztatta magát. Egy 1385-ből származó adat szerint a formálisan uralkodó Mária királynő, és édesanyja Erzsébet királyné I. Tvrtko István boszniai királynak engedték át Cattarót, így az tengeri kikötőhöz jutott. Ahhoz is hozzájárultak, hogy Ragusát és Zarat kivéve I. Tvrtko elfoglalja a dalmáciai városokat. A várost végül 1420 márciusában adta fel őrsege a velenceieknek, és ettől kezdve Albania Veneta nevű tartományuk részeként, a köztársaság bukásáig, 1797-ig a fennhatóságuk alatt maradt.

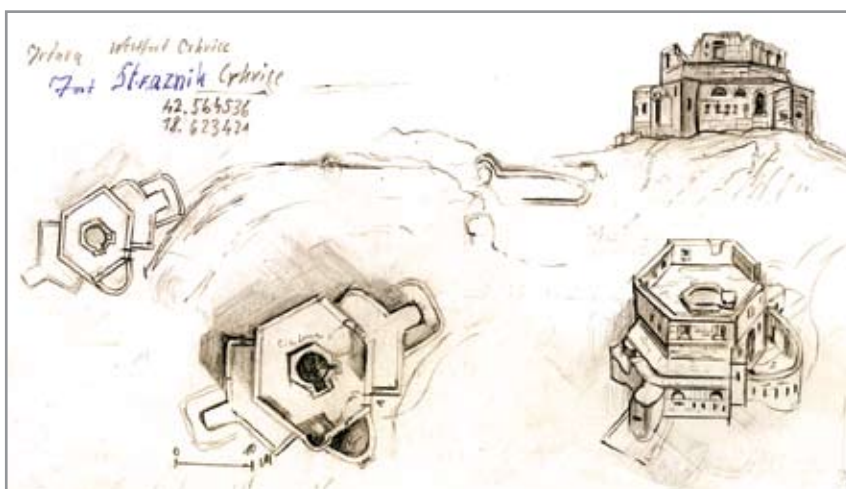
A dalmát régióban a római kortól önkormányzattal bíró városi municípiumok maradtak fenn, amelyek önállóságát a szerb, horvát, magyar uralkodók és Velence is méltányolta. A velencei uralom idejében jobbra velencei mintára, de helyi hagyományok és szokások figyelembevételével változtattak a város irányítása, kormányzása terén úgy, hogy a horvát és szerb lakosság elégedett legyen. A római hagyományok és a földrajzi helyzet miatt könnyen vert gyökeret a velencei és általában az olasz civilizáció. Az Adriai-tengeren való hajózást hadászati gondossággal

Archív kép Kotor városáról és a védőfalakról, 1840

A Kotor feletti magaslat erődítményeinek részlete (Fotó: Mayer Jácint)

A Gorzda-erőd bejárata biztosították, s a településeket is erősítették, hiszen ide érkeztek a balkáni karavánok, s a kikötőkben rakták át a szállítmányokat a kereskedelmi gályákra. A 17. század közepén zajló krétai-égei háború idejében is komoly erőfeszítésekkel védték a tenger keleti partját. A kikötőket nagy alapossággal építették ki, s a legkorszerűbb erődépítéssel csodálatra méltó mesterműveivel védelmezték a településeket.

Cattarót is nagyrészt ennek köszönhetően védték sikerrel 1563-ban és 1657-ben az oszmán támadásokkal szemben. Ennek bizonyítékait ma is megtekinthetjük. A Folyami-kapu és az azt védő Bembo-bástya 1550-ben épült, a Tengeri-kapu és a mellette lévő Valier-bástya 1555-re készült el. A 260 méter magas hegycsúcson álló Szent János-erőd és a városból felvezető hegygerincen található Pelegrin-állás, a Contarini-torony, valamint a Szent Márk-erőd is az itáliai mesterek működéséhez köthetők. A fellegvár alatti Molin tüzérségi állásból a kikötőt is tűz alatt tarthatták. A város Napóleonnak köszönhetően ke-

(következő oldalon)

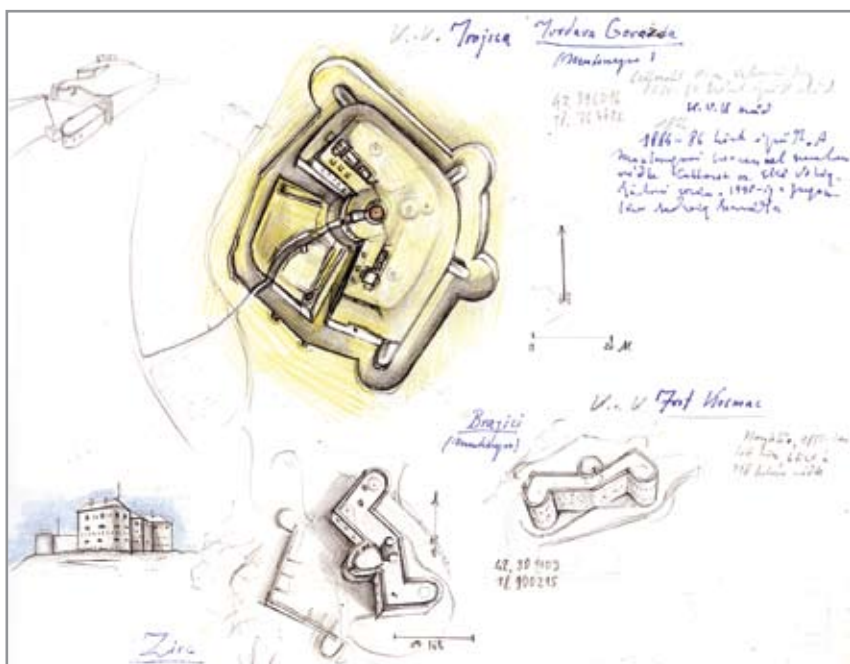
rült a campo formioi béke értelmében a Habsburg Birodalom kezére, azonban a francia császár 1805-ben saját birodalmához csatolta. 1806 és 1807 között az orosz flotta egységei szállták meg, majd 1814-ben William Hoste, a HMS Bacchante hajó kapitánya az angol korona számára foglalta el. E zavaros időszakot lezáró Bécsi Kongresszus a következő évben Ausztriának ítélte Cattarót.

A 19. század második felében politikai és hadászati változások miatt felértékelődött Cattaro pozíciója. Itt épült ki az Osztrák Magyar Monarchia haditengerészetének egyik legfontosabb támaszpontja, a pre-dreadnought (vitorlázat nélküli, lövegtornyos páncélos) csatahajókból és könnyűcirkálókból álló Ötödik Flotta anyakikötője. Az egész öbölrendszert, valamint a felette uralkodó magaslatokat erődökkel és partvédő tüzérségi, torpedóvető állásokkal, valamint az ezeket ellátó raktárak és laktanyák rendszerével vették körül. Ez az erődvonal, övvár biztosította, hogy ellenséges hajó ne jusson a kikötőbe, valamint védelmet jelentett a haditengerészet egységei számára akcióik végeztével. Az öböl fölötti magaslatok felől várható támadások kivédését is védőművek sora biztosította. Az erődrendszer feladata az arcból támadó ellenség feltartóztatása és a szomszéd erőd oldalazó tűzzel való támogatása volt.

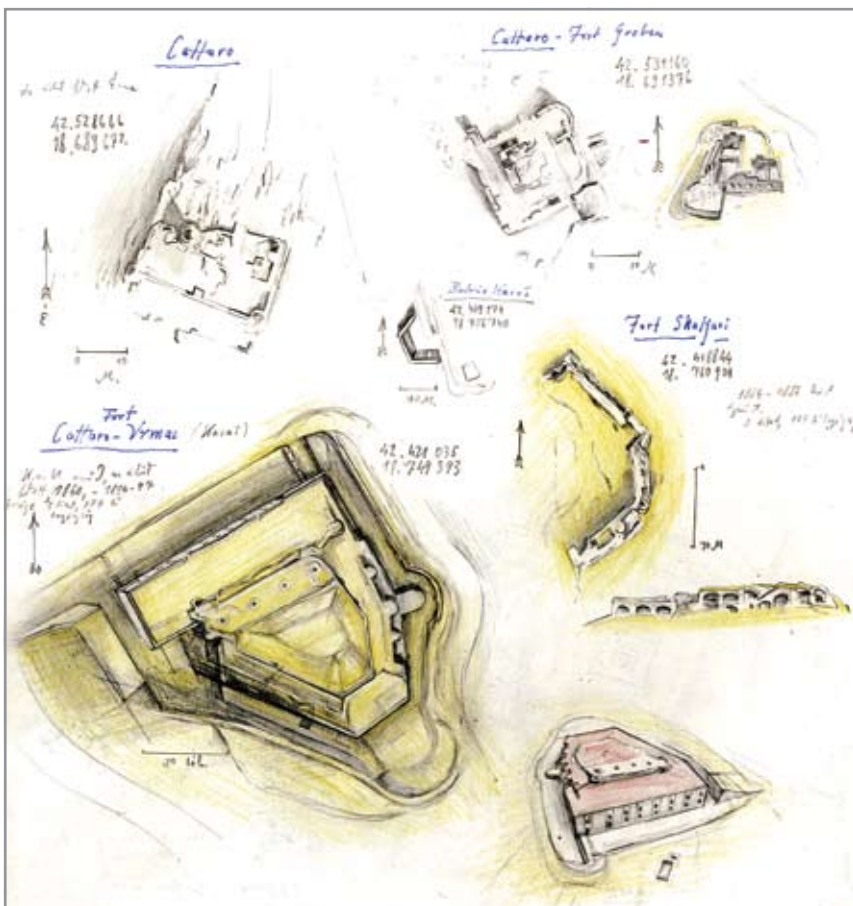
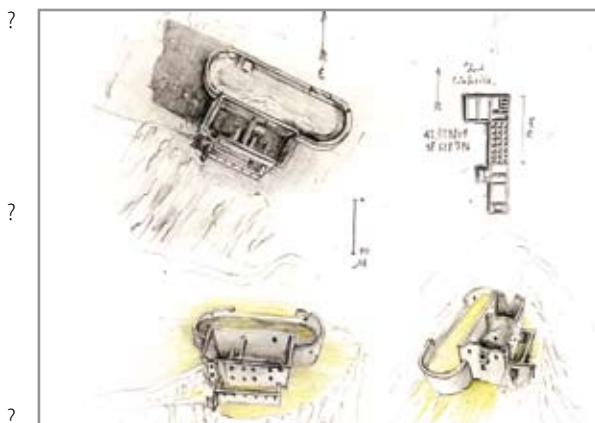
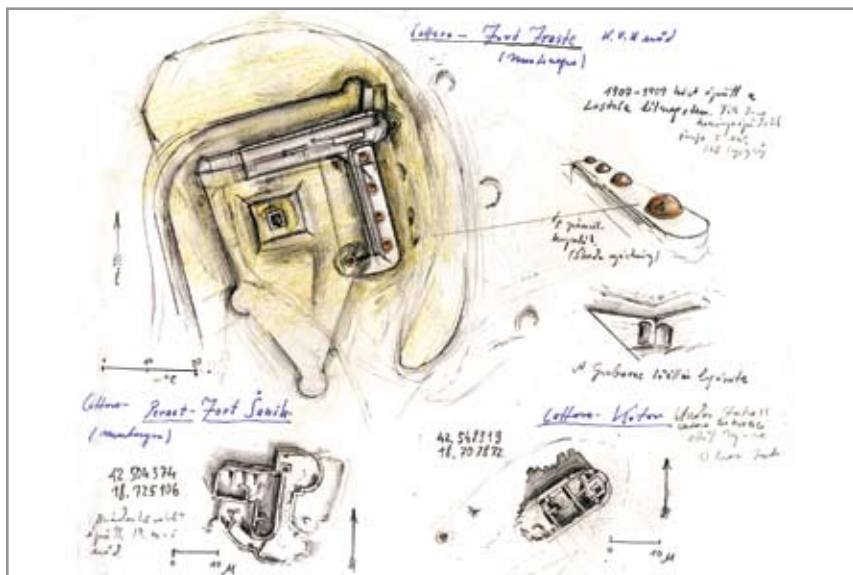
Az első világháború előtt az Osztrák-Magyar Monarchia katonai vezetése Olaszország, Oroszország és Szerbia ellen viselt háborúval számolt, ezért az erődvonal korszerűsítését határozta el. Az önálló Albánia létrehozását támogatták, hogy elzárják Szerbiát az Adriai-tengertől. Ennek következtében jelentősen romlott a Monarchia viszonya a Szerbiát támogató Oroszországgal. Készenlétbe helyezték az adriai flottát, mire a cári haderő próbamozgósítással felelt. Végül diplomáciai megoldás született, aminek értelmében a Monarchia más albán területekkel kárpótolta Szerbiát.

A balkáni helyzet továbbra is feszült maradt, ezért az erődítési munkálatok jóformán az első világháború kitöréséig folytak. Az egyes épületek tanulmányozása során megfigyelhető az a fejlődés, ami néhány évtized alatt zajlott le. A modernizált överődökben az épületen belül, vagy forgatható páncélkupolákban helyezték el a lövegeket. Folyamatosan tartották az előterepet, akadályrendszerek épültek, a meglévő erődítmények sáncait erősítették, nehézlövegek számára állásokat építettek, óvóhelyek, laktanyák, raktárak létesültek. Hír- és jelzőszolgálatot építettek ki, amelyet telefon és távíróvonalal kötöttek össze, kialakították a megfigyelő léggömbök helyét is.

A Cattaroi-öböl természet adta védett helyzete, az erődrendszer célszerű kiépítése lehetővé tette a kikötő, a város és a partvidék csekély erővel való hatékony védelmét. Ezt azonban csökkentette az Adria Gibraltárjának nevezett 1759 méter magas Lovcentető, amelyet az Antant tanácsadói által szakszerűen

vezetett montenegróiak uraltak. Montenegro az első világháborúban az Antant oldalán, Szerbiának segítségét nyújtva szállt harcba. A Lovcen-tetőn kiépített erődökből és tüzérségi állásokból igyekeztek megakadályozni az osztrák-magyar hadihajók tevékenységét. Ezzel szemben a Skaljari, Vrmac, St. Giovanni, Gorazda és az akkor legmodernebbnek számító, a Skoda gyár acélkupoláival felszerelt, és az 1909-ben felépült Traste-erődök alkották a védelmi vonalat. 1915 augusztusa és októbere között tűzpárbaj alakult ki a Lovcenen elhelyezett montenegrói ütegek, (amelyeket később francia lövegek is támogattak) és a Vrmac- és Gorazda-erődök között, amelybe az öbölben horgonyzó flotta is bekapcsolódott. Az 1860-ban épült, majd 1894 és 1897 között modernizált Vrmac-erődöt 1300 találat érte, de egyik sem volt képes átütni másfél méter vastag betontetőzetét. Nehézséget jelentett, hogy a Vrmac-magaslatról nem lehetett megfigyelni az ellenséges ütegeket a szokatlanul nagy magasság miatt, s az ágyúcsöveket is maximális magasságig kellett emelni, ezért repülőgépeket osztottak be az öbölparancsnokság alá, amelyek sikeresen derítették fel a montenegrói állásokat.

Október 22. és 23. között heves tűzpárbaj alakult ki. A Vrmac-erődöt, amelynek védelmét öt tiszt és 177 főnyi legénység képezte, 1560, az 1884–1886 közt épült Gorazdát 193 találat érte. A Vrmac körül kialakított szabad ütegállások harc képtelenné váltak. Éjjelente mindenki az erődök kijavításán dolgozott. Világossá vált, hogy a montenegróinak célja a Vrmac-erőd lerombolása volt. A terv azonban kudarcba fulladt Cattaro elkülönített erődjeinek másfél évig tartó ellenállása miatt. A Monarchia hadvezetése számára világossá vált, hogy Cattaro biztonsága a Lovcen-tető birtokbavételével érhető el. Az ellentámadás 1916. január 6-án a cattarói erődök és hadihajók tüzérségi előkészítésével kezdődött, a 9-én indított pergőtűz után a gyalogság a montenegróiak állásait közelítette meg, majd 10-én elfoglalták a Lovcen-tetőt. A sikeres akció jelentőségét emelte, hogy a támadást meredek, fedetlen, sziklás terepen, erős hózivatarban hajtották végre. A Lovcen bevétele nemsokára Montenegro és Albánia elfoglalását eredményezte.

Az első világháború után Kotor az új Jugoszláv államhoz tagozódott be, majd 1941 és 1945 között Olaszország annektálta és a Governatorato di Dalmatia része lett. A második világháború után újból Jugoszláviához tartozott. A kikötő katonai jellegét ekkor is megőrizte, bizonyítja ezt a számos, hegyoldalba fúrt tengeralattjáró bunker. Kotor 2006-tól az önálló Montenegro városa. Kiváló állapotban fennmaradt 4500 méter hosszú várfalával, történelmi nevezetességeivel jelentős turisztikai vonzerőt jelentő belvárosát az UNESCO 1979-ben a Világörökség részévé nyilvánította. A város körüli erődrendszer számos, jó állapotban fennmaradt objektuma is érdekes látnivalót jelent. 🍷